

Αρμονική συνύπαρξη της φύσης με τα κτίσματα στο Άγιον Όρος

/ [Πεμπτουσία](#): Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Το περιβάλλον του Αγίου Όρους δεν έμεινε αναλλοίωτο από τις ανθρώπινες δραστηριότητες που μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες: α) οικοδομικές δραστηριότητες (κτίσματα) για την κάλυψη οικιστικών και λειτουργικών αναγκών, β) γεωργικές καλλιέργειες για την κάλυψη επισιτιστικών αναγκών και γ) εκμετάλλευση δασών (υλοτομικές δραστηριότητες) για την κάλυψη αναγκών σε ξυλεία και καυσόξυλα.

A) Οικοδομικές δραστηριότητες (κτίσματα)

Είναι αξιοσημείωτος ο τρόπος επιλογής των θέσεων εγκατάστασης των Ι. Μονών, των παραρτημάτων τους και των βοηθητικών χώρων. Σχεδόν όλα τα μοναστήρια αλλά και οι σκήτες, τα καθίσματα (σπίτια), οι αρσανάδες κ.λπ. έχουν κτισθεί σε τέτοιες θέσεις και με τέτοιο τρόπο ώστε να βρίσκονται, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, σε απόλυτη σχεδόν αρμονία με το φυσικό περιβάλλον.

Τα υλικά τα οποία χρησιμοποιήθηκαν, πέτρα, ξύλο, πλάκες, τούβλα, ταιριάζουν (δένουν) κατά τρόπο αξιοθαύμαστο με το τοπίο και τα φυσικά στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου. Αυτό σημαίνει ότι σε ανύποπτο χρόνο, όταν κανείς δε μιλούσε για οικολογικές επιπτώσεις και διαφύλαξη του τοπίου, γιατί ούτε η οικολογία ούτε η αισθητική του τοπίου είχαν αναπτυχθεί, οι μοναχοί είχαν έμφυτη την περιβαλλοντική ευαισθησία, μια ευαισθησία που προέκυπτε από τους κανόνες της μοναχικής ζωής και της ορθόδοξης πίστης που επιβάλλουν το σεβασμό του περιβάλλοντος και της αισθητικής του τοπίου. Χωροτάκτες και οικολόγοι θα μπορούσαν να διδαχθούν πολλά από το Άγιον Όρος για την ορθή επιλογή του χώρου και τη χρήση των υλικών δόμησης, το σεβασμό του τοπίου και την εναρμόνιση των κτισμάτων προς το δεδομένο τοπίο.

B) Γεωργικές καλλιέργειες

Οι γεωργικές καλλιέργειες στο Όρος αποσκοπούσαν και αποσκοπούν στην κάλυψη ή συμπλήρωση των αναγκών διατροφής (επισίτισης) των μοναχών, μέσα στα πλαίσια των τροφικών συνηθειών τους. Σπάνια, και μόνο σε ορισμένα κελλιά ή σκήτες, η γεωργική παραγωγή αποσκοπούσε στην εξασφάλιση κάποιου εισοδήματος, όπως π.χ. από την καλλιέργεια των λεπτοκαρυών. Οι κυριότερες καλλιέργειες ήταν και είναι:

Λαχανόκηποι: Βρίσκονται συνήθως πλησίον των Ι. Μονών και εξασφαλίζουν σε σημαντικό βαθμό τις ανάγκες των μοναχών σε φρέσκα λαχανικά. Οι λαχανόκηποι ιδρύονται είτε σε ομαλές εκτάσεις που περιβάλλουν τις Μονές ή τα σπίτια, είτε σε βαθμίδες (πεζούλια) και δένουν αρμονικά τόσο με το περιβάλλον (τοπίο), όσο και με τα κτίσματα των Ιερών Μονών.

Ελαιώνες: Η ελιά και το ελαιόλαδο αποτελούν βασικά στοιχεία της διατροφής των μοναχών. Γι' αυτό και η ελαιοκομία είχε τη μεγαλύτερη διάδοση από όλες τις καλλιέργειες, σε έκταση, στο Άγιον Όρος. Οι καλλιεργούμενοι ελαιώνες, συνήθως σε μικρές βαθμίδες, είναι τέλεια προσαρμοσμένοι στο τοπίο, δεδομένου ότι η αγριελιά αποτελεί συστατικό στοιχείο των φυσικών οικοσυστημάτων της περιοχής. Αμπελουργία: Μετά τους λαχανόκηπους και τους ελαιώνες η αμπελουργία αποτελούσε κάποτε μία από τις βασικές γεωργικές ενασχολήσεις, διότι η χρήση του «οίνου» αποτελεί απαραίτητο τελετουργικό στοιχείο αλλά και συνοδεύει τα γεύματα των μοναχών τις ημέρες που δεν νηστεύουν. Το ίδιο δένουν με το περιβάλλον και οι υπάρχοντες ακόμα αμπελώνες.

Οπωρώνες: Αν εξαιρέσει κανείς τους λεπτοκαρυώνες, οι οποίοι καλλιεργούνται σε ορισμένες σκήτες και κυρίως σε κελλιά (σπίτια), και αποτελούσαν παλιότερα σημαντική πηγή προσόδου, συστηματικοί οπωρώνες δεν υπάρχουν στο Άγιον Όρος. Τα οπωροφόρα δέντρα, μηλιές, αχλαδιές, κερασιές, ροδακινιές, βερικοκιές και κυρίως καρυδιές, καλλιεργούνται στα κράσπεδα των λαχανόκηπων ή σε μικρές σχετικά επιφάνειες, και τα προϊόντα τους συμπλήρωναν και συμπληρώνουν και σήμερα, εποχιακά, την τράπεζα των μοναχών και των επισκεπτών. Οι οπωρώνες από τη φύση τους, όχι μόνο δε διαταράσσουν το τοπίο, αλλά επειδή βρίσκονται σε περιοχές γύρω από τα μοναστήρια, τις σκήτες και τα κελλιά, ή κοντά σ' αυτά όπου το περιβάλλον είναι κατά κανόνα υποβαθμισμένο, ομορφαίνουν με τα άνθη τους και τα χρώματα των καρπών και των φύλλων τους το τοπίο.

Γ) Υλοτομίες - Δασική εκμετάλλευση

Η χερσόνησος του Αγίου Όρους εμφανίζει τη μεγαλύτερη δασοβρίθεια (δασοκάλυψη) από οποιαδήποτε άλλη περιοχή της Ελλάδας. Το ποσοστό δασοκάλυψης ανέρχεται σε 90% περίπου, έναντι 40% της υπόλοιπης Χαλκιδικής και 25% της Χώρας.

Οι σχέσεις των μοναχών με το δάσος και τα προϊόντα του αρχίζουν από την εποχή της πρώτης εγκατάστασης τους στο Όρος. Από το δάσος προμηθεύτηκαν ξυλεία για τις ανάγκες κατασκευής και συντήρησης των μοναστηριών, σκητών, κελλιών, αρσανάδων, καθισμάτων (σπιτιών) και λοιπών κτισμάτων, υποστρώματα για τους αμπελώνες και τους λαχανόκηπους, και καυσόξυλα για την κάλυψη των ενεργειακών τους αναγκών. Επειδή τα μέσα υλοτομίας και οι δυνατότητες συγκομιδής και μεταφοράς του ξύλου ήταν περιορισμένες, η εκμετάλλευση των δασών γινόταν μόνο για την κάλυψη των αναγκών των Ιερών Μονών, σκητών, κελλιών κ.λπ., και περιοριζόταν στα τμήματα του δάσους που τις περιέβαλλαν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο εμφανίζονται σχεδόν όλα τα δάση που

περιβάλλουν τις Ιερές Μονές, και ιδιαίτερα εκείνα των αιφύλλων πλατύφυλλων περισσότερο ή λιγότερο υποβαθμισμένα.

Τα είδη όμως που συνθέτουν τα δασικά οικοσυστήματα του Αγίου Όρους, από τη φύση τους, έχουν μια μεγάλη αναπλαστική και αναπαραγωγική ικανότητα, και οι «πληγές» και τα κενά που δημιουργούνται μετά από κάθε υλοτομία έκλειναν σύντομα, και το τοπίο καθώς και η δομή των δασικών οικοσυστημάτων έμειναν σχεδόν ανέπαφα. Ακόμη και μετά από πυρκαγιά, τα οικοσυστήματα αυτά, τα οποία είναι προσαρμοσμένα στις πυρκαγιές, αναλαμβάνουν και ανορθώνονται εύκολα λόγω της υψηλής παραπλαστικής ικανότητας και της ευκολίας αναγέννησης, μετά από πυρκαγιά, των ειδών που τα συνθέτουν. Από τα μέσα του 19ου αιώνα, αρχίζει μια νέα σχέση των μοναχών με το δάσος με την έναρξη υλοτομιών όχι μόνο για την κάλυψη «ιδίων» αναγκών, αλλά και για την εμπορία ξύλου.

Σπύρος Ντάφης, Ομ. Καθηγητής Δασοκομίας Α.Π.Θ

Πηγή: «Το φυσικό κάλλος του Αγίου Όρους», “The natural beauty of Mount Athos”, Ημερολόγιο 2003, έκδοση «Αγιορείτικη Εστία».